Tá lygnin etur seg sjálva upp

Framferðin hjá Schlüter í undirgrundarmálinum var bæði løgin, óvanlig og sjálvmótsigandi. Og grundgevingarnar hava verið sera ullintar. Vit kunnu ikki loyva okkum at trúgva honum.

Men heimastýrisskipanin er grundað á tvívegis álit. Spælir stjórnin við fjaldum kortum, etur lygnin skipanina upp

[illegible] juridisku argumentini hjá føroyingum [illegible] samsvarar Poul Schlüter ikki avgerandi fyri, at undirgrundin fekst [illegible]. Avgerðin var grundað á filosofiskar og politiskar metingar, sigur hann. Men hvørjar vóru hesar metingar

Det er Løgnens Politik der er ved at æde sig selv op

Kristin í Geil uppundir fólkatingsvalið í 1918.

Eitt notat er komið fram, sum bendir á, at danski statsurin ikki hevur havt í hyggju at lata heimastýrið ráða einsamalt yvir undirgrundini, soleiðis sum hann bant seg til í avtaluni frá 1992. Í hesum sambandi kann vera áhugavert at hyggja at, undir hvørjum umstøðum avtalan upprunaliga bleiv til.

Tað var Poul Schlüter, sum avgjørdi, at føroyska heimastýrið skuldi hava ræðið yvir undirgrundini. Ein munnlig avtala um hetta varð gjørd 11. sept. 1992, og tann endaliga avtalan varð undirskrivað 22. desember sama ár.

Hetta hendi, eftir at stjórnin í 17 ár blankt hevði noktað at ganga føroyska kravinum á móti. Bæði Anker Jørgensen og Schlüter sjálvur høvdu sagt, at tað ætt og slætt ikki bar seg til at geva einum heimastýrismyndugleika so stór rættindi.

Hví kúvendi Schlüter knappliga í 1992? Frá føroyskari síðu hevur fleiri ferðir verið sagt, at hann ikki hevði nakað val. Tey juridisku argumentini hjá føroyingum vóru so góð, at stjórnin mátti boyggja seg í endanum.

Tað er rætt, at føroyingar [illegible] væl í hesum máli, bæði á politiskum og embætismannastigi. Okkara menn sýndu bæði hegni og [illegible], og [illegible] skal ikki undirmetast.

Men frá danskari síðu hevur aldrin beinleiðis verið [illegible] juridisku prov[illegible] grundirnar [illegible] politiska [illegible]num. Danir hava bara sagt [illegible], at "det var i overensstemmelse med hjemmestyreordningens ånd" (Schlüter í SvF 22/12-92) ella at "Avgerðin at lata føroyingum undirgrundina var eina og aleina tikin út frá einum brennandi ynski um at ganga føroyskum krøvum á móti" (Hans Engell í Sosialinum 16/10-96).

Nógv talaði ímóti

Hesar grundgevingar tykjast lítið sannførandi, tá fylgjandi viðurskifti verða havd í huga.

1. Talan var um eitt málsøki, sum danir í 17 ár høvdu sagt, at teir orsakað av **grundleggjandi juridiskum prinsippum** ikki kundu lata heimastýrinum.

2. Hesi somu prinsipp gjørdu, at grønlendingar **ikki** fingu full rættindi til sína undirgrund.

3. Føroyingar vóru tilreiðar at lata danskan ídnað fáa framíhjárættindi og at lata statin fáa ein part av vinninginum, um heimastýrið bara **fekk** avgerðarrættin. Henda møguleika fráskrivaði stjórnin sær (formelt) við avtaluni.

4. Talan kann blíva um so stórar inntøkur av oljuni, at Føroyar gerast búskaparliga sjálvstøðugar - og tá kann tað skjótt fáa politiskar fylgjur fyri ríkisfelagsskapin.

5. Hóast Schlüter ikki hevði skyldu at boða fólkatinginum frá avgerðini, hevði tað verið natúrligt at gjørt tað. Talan var jú um eitt ógvuliga stórt og prinsipielt mál, og stjórnin var ein veik minnilutastjórn. Men fólkatingið fekk einki at vita. Schlüter tók avgerðina saman við nøkrum fáum av teimum ovastu í stjórnini. Hetta fekk hann átalu fyri frá bæði fólkatingsins orkunevnd og javnaðarflokkinum.

Baktankar?

Tað er einki at siga til - ikki minst orsakað av tí, sum er hent í ríkisfelagsskapinum farnu árini - at hetta hevur havt við sær, at nógv er ilt gitt í Føroyum um møguligar "baktankar".

Ein giting er, at "oljudirektivið" hjá ES, sum tá var á veg, skal hava verið orsøkin. Har stendur, at alt arbeiði innan leiting eftir og útvinning av olju, sum fer fram innan ES, skal bjóðast út til øll limalondini. Tvs. at einki land kann geva sínum egnu fyritøkum framíhjárætt. So leingi undirgrundin undir Føroyum var donsk, er hugsandi, at hesar reglar, so ella so, fóru at verða galdandi. Við at lata heimastýrinum avgerðarrættin, kundu danir lættari tryggja sær, at teir fingu ágóðan.

Eitt annað er, at minni enn ein mánað eftir ta munnligu undirgrundaravtaluna frá 11. september, skrivaðu vit 6. oktober 1992 - og Føroyar blivu settar undir umsiting av stjórnini. Visti Schlüter tann 11/9 hvat fór at henda tann 6/10?

Undir øllum umstøðum hevur stjórnin, við avtalunum sum síðani blivu gjørdar, tryggjað sær tær fyrstu nógvu milliardirnar úr undirgrundini. Tað er einki galið ella ónatúrligt í, at ein langevari soleiðis garderar seg. Spurningurin er, um vit sluppu at yvirtaka undirgrundina, tí stjórnin visti, at hon kundi tryggja sær vinningin kortini.

Er tað rætt, eydnaðist stjórnini at forða fyri, at hetta mál gjørdist eitt jarnbrot hjá føroyskum loysingarkreftum, uttan at tað kostaði statinum nakað. Tjóðveldisflokkurin hevði jú leingi sagt, at einasti møguleiki hjá føroyingum at yvirtaka undirgrundina, var við at stovna føroyskt tjóðveldi.

22. desember 1992 misti flokkurin hetta argument.

Ímóti embætismonnunum

Hesi ivasomu viðurskiftu gjørdu, at eg í heyst royndi at hyggja eitt sindur nærri at hesum máli. Eg spurdi m.a. í statsmálaráðnum, um ikki onkur onnur og meira vælgrundað argumentatión fanst fyri avgerðini hjá Schlüter, enn tann omanfyrinevnda.

Men sambært embætismonnunum fanst bara eitt dokument um hesa avgerð. Tað ljóðar soleiðis:

"Begrundelsen for regeringens beslutning indeholdt tre punkter: 1) Det ønskelige i at finde et kompromis mellem de indbyrdes danske og færøske synspunkter. 2) At øjeblikket var modent historisk til at overdrage sagsområdet. 3) Ønsket om et fortsat godt forhold til Færøerne indenfor rigsfællesskabet"

Hetta *kann* lesast soleiðis, at tað var føroyska treiskni[illegible]ð, sum var avgerandi. Men tað visti Inger Skydsgaard, sum var tann embætismaður í statsmálaráðnum, ið hevði mest málið at gera, einki um at siga: "Avgerðin hjá Schlüter kom púra óvæntað á embætismenninar á mínum stigi. Tí okkara hugsan var grundað á tær juridisku metingarnar hjá teimum ovastu í løgmálaráðnum. Og teir hildu sum kunnugt, at heimastýrið ikki kundi yvirtaka málsøkið (...) At tað hendi kortini, var eina og aleina ein politisk avgerð. Hon var ikki ávirkað av ráðgeving frá embætismonnunum."

Filosofiskar grundir

Schlüter gekk altso bæði ímóti tí hann sjálvur áður hevði sagt, ímóti einum stórum parti av fólkatinginum, og ímóti embætismonnunum.

Hetta er ógvuliga óvanlig framferð, og eg spurdi tí eisini Poul Schlüter sjálvan, hvør orsøkin var. Um tað t.d. var tann juridiska provførslan hjá føroyingum, sum var avgerandi. Men tí avvísti hann púrasta:

"Tann løgfrøðiliga argumentatiónin hjá føroyingum var ikki sannførandi. Heimastýrislógin er ikki nakað juridiskt grundarlag, sum gav Føroyum rætt til yvirtøkuna (...) Vit kendu okkum ikki á nakran hátt trýstar av juraini. Hetta var ein reint politisk avgerð, sum varð tikin eftir politiskar og filosofiskar metingar".

Og hesum metingum greiðir hann soleiðis frá: "Ósemjan millum Føroyar og Danmark var stór í hesum máli, og eg dugdi at síggja, at tað framyvir fór at verða eitt "pínbult" mál í samráðingunum [illegible] ferð sambandið millum [illegible] ispartarnar skuldi [illegible]. Tí var tað best at fáa [illegible] málið einaferð fyri allar á ein elegantan hátt, og undir góðum viðurskiftum. At málsøkið varð flutt til heimastýrið skal tí síggjast sum ein danskur gestus, sum varð givin í samsvari við ynski føroyinga um størri sjálvsavgerðarrætt. Eg skilti hetta ynski og eg havi altíð hildið, at føroyingar sjálvir eiga at ráða fyri tað, menningin kostar".

Poul Schlüter avvísti, at bankakreppan hevði ávirkan á avgerðina: "Eg visti, at Føroyar vóru í búskaparligari trongstøðu, og at støðan í bankunum var trupul. Men rapportin um tað akuttu kreppuna kom seinni". Heldur ikki oljudirektivið segði hann hava havt týdning.

Um orsøkina til at fólkatingið einki fekk at vita, fyrr enn eftir at tann munnliga avtalan var gjørd, segði Schlüter: "Eg vildi hava málið loyst. Tað var min stíl. [illegible] boðaði jú fólkatinginum frá, áðrenn tann [illegible] avtalan varð [illegible]".

Pengar og makt

[illegible] skuldi vera glað [illegible] fyri, at Schlüter sat við [illegible] í 1992. Var tað [illegible] høvdu tær "filosofisku og politisku metingarnar" [illegible].

Men [illegible] ikki [illegible] at tað avgerandi fyri úrslitið í [illegible] slíkum máli er hvussu [illegible] í Danmark eftir og hvørjar [illegible] *[illegible]* eru.

Og hóast tað kennist bæði [illegible] og [illegible], so kunnu vit heldur ikki uttan víðari trúgva Schlüter. Grundgevingin hjá honum er ikki nøktandi. Um er tað nakað, føroyingar mugu hava lært í 1990'unum, so er tað, at størpolitikkur snýr seg um pengar og makt. Byggir ein politisk avgerð hjá eini stjórn á ein "gestus" og eitt "brennandi ynski" um at gera mótpartinum til vildar, so kunnu vit vera vís í, at hvørki pengar ella makt eru uppá spæl.

Og tað vita vit, at tað er í hesum føri.

Vit vita eisini, at framferðin hjá Schlüter var bæði løgin, óvanlig og sjálvmótsigandi. Tær ullintu grundgevingar eru ikki mentar at bera nøkrum trúvirði.

Formelt og reelt vald

Í síni nógv umrøddu doktararitgerð sigur Frederik Harhoff, at Føroyar eftir yvirtøkuna eru blivnar ein munandi meira sjálvstøðugur partur av ríkinum. Hann byggir m.a. hesa meting á eina teori um, at *yvirvaldsrættirnir* yvir undirgrundini bleiv látin føroyingum.

Hetta er ikki rætt. Tað er staðfest fleiri ferðir, og verður eisini váttað av Inger Skydsgaard. Yvirvaldsrættirnir liggur framvegis beint í Danmark.

Tað, vit fingu í 1992, var *heimastýri* yvir undirgrundini, eins og vit hava heima-

Avleiðingin av misálitinum millum stat og heimastýri má vera, at tað formella og tað reella valdið verður savnað á sama stað. Antin í Føroyum ella í Danmark

sínum yvir so nógvum øðrum økjum. Meira kundu vit ikki fáa, sum tann statsrættarliga støðan er.

Frá føroyskari síðu varð hildið, at hetta ongan praktiskan týdning hevði. Tað avgerandi var, at føroyingar kundu taka avgerðirnar og fáa vinningin. Prinsipielt er yvirvaldsrætturin yvir øllum heimastýrimum jú danskur uttan at vit hava merkt tað. Tað formella valdið hevur ligið í Danmark, men tað reella í Føroyum.

Hetta hevur riggað væl men ein tílík skipan krevur stórt álit millum partarnar. Okkara heimastýrið stendur og fellur í fyrsta lagi við, at stjórnin hevur álit á, at vit duga at umsita okkara lænt(u) – útdelegeraðu – rættindi. Og tað hevur hon ikki longur.

Í øðrum lagi mugu okkara myndugleikar treystaleyst kunna líta á stjórnina. Hon hevur tað formella, endaliga valdið, og hon hevur vitanina. Hon kann velja millum at tala satt og at tala ósatt. Tað er ein stór politisk ábyrgd, og hon er eisini misrøkt í 1990 árunum. Í øllum formellu versiónunum, føroyingar hava fingið av nógvum stórum málum, hava verið lygnir. Tað, sum nú er komið fram í undirgrundarmálinum, bendir á, at her er sama skilið.

Fyri tey flestu okkara man tað vera púra natúrligt og upplagt, at danir eru við í oljuarbeiðinum í Føroyum. Men tann undirmeting av føroyingum, sum seinastu avdúkingarnar sýna, fer at gera samstarvið trupult.

Fortreytirnar eru ikki til staðar longur.

Lygnin etur seg sjálva upp

Misálitið hevur forpestað viðurskiftini, og lagt allar avgerðir - *eisini tær, sum verða tiknar á reiðiligan hátt* - opnar fyri illgitingum. Tí tá onkur er tikin í at lúgva um eitt, nyttar ikki at tala satt um eitt annað. Trúvirði er eitt eyðkenni, sum ikki broytist ikki frá máli til mál.

Lygnarinnar politikkur hevur borið til, tí føroyingar hava verið góðvarnir. Men tað ber ikki til í longdini. Eingin myndugleiki kann lumpa alt fólkið alla tíðina, segði Lincoln. Fyrr ella seinni verður lygnin sjónsk – og tá rakar hon lygnaran. *Lygnin etur seg sjálva upp*, sum Kristin í Geil segði tað.

Í hesum føri er møguleiki fyri, at lygnin fer at taka og eta upp sjálva skipanina, sum hevur givið lygnarinnar politikki so góð kor at virka undir. Og sum nú skapar misálit, sjálvt tá eingin lygn er.

Danir hava ikki álit á, at føroyingar duga at standa fyri heimastýrinum. Og føroyingar hava ikki álit á, at danir eru reiðiligir.

Fortreytirnar eru burtur, og royndirnar krevja, at tað misrøkta politiska álitið verður avloyst av juridiskum tryggleika. At tað reella og tað formella valdið verður savnað í sama stað.

Antin í Føroyum ella í Danmark.

Sjúrður Skaale

At kalla hvønn dag er politiið nú úti við radarinum fyri at fanga teir, sum koyra svakt

Missa koyrikortið fyri at koyra garvilt

RANDI JACOBSEN

Áttana ferðsluvanlukkuna herfyri í Havn, tá tvey fólk doyðu orsakað av vitleysari koyring, var nakað av orðaskifti um, hvat gerast kann fyri at steðga tí vandamikla spælinum á vegunum.

Tað eru bara nakrir fáir, sum koyra so svakt, varð sagt.

Meira eftirlit, var eitt kravið.

Seinastu tíðina hevur ferðslupolitiið veruliga lagt seg eftir at fáa fatur á teimum, sum koyra vitleyst. Tað er ikki eitt kvøld, at teir ikki eru úti og halda eyga við ferðini í ferðsluni.

Tað hevur eisini longu givið úrslit. Á landsvegnum nærindis Havnini vórðu í seinastu viku triggir ungir mans steðgaðir fyri at koyra alt ov skjótt. Ferðin var millum 115 og 145 kilometrar um tíman.

Inni í Havnini, har mest loyvda ferðin er 50 km um tíman, er ein eisini tikin fyri at koyra alt ov skjótt. Hann koyrdi 90 km um tíman og missir tí koyrakortið líka sum hinir triggir, sum koyrdu vilt á landsvegnum.

Ferðslupolitiið ætlar at halda fram við hesum eftirlitinum í tí vón á fáa fatur á øllum teimum ungu, sum koyra so vilt.

Seinastu sýningarnar

RANDI JACOBSEN

Sjónleikarbólkurin Gríma gevst nú við at framføra sjónleikin "Á krabbasvalanum". Seinastu sýningarnar verða um vikuskiftið.

Bara tríggjar sýningar verða afturat, í kvøld kl. 20, leygardagin kl. 16 og sunnudagin kl. 16.

Hetta verða avgjørt tær seinastu sýningarnar, tí í næstu viku verður farið at fyrireika nýggjan leik at framføra í Sjónleikarhúsinum í Havn.

Gríma hevur valt at framføra leikin tíðliga á degnum leygardagin og sunnudagin fyri at geva teimum, sum búgva aðrastaðni enn í Havn, betri møguleika at síggja leikin. Hesin leikurin verður bara framførdur í Havn.

Fríggjakvøldið verður eingin sýning, tí Gríma hevur longu gjørt tær royndir, at torført er at fáa fólk at koma tað kvøldið, tá Gekkurin er í sjónvarpinum.

Men hini kvøldini, tá leikurin hevur verið framførdur, hevur ikki staðið á at fáa fólk at koma at síggja leikin.

Tað er ein sterkur leikur. Á myndini Ria Tórgarð og Birita Mohr

Undan sýningini í gjár høvdu umleið 700 fólk sæð leikin, og við sýningini í gjárkvøldið og teimum trimum sýningunum, sum eftir eru, skuldi ikki staðið á at komið upp á eitt samlað áskoðaratal upp á 1000, ið Gríma setti sær sum mál.

Helst síggja væl yvir tað leikin.

Mikkjal Helmsdal, dagligur leiðari í Grímu, spælir eisini við í hesum leikinum.

Hann er væl nøgdur við móttøkuna, sum leikurin hevur fingið. Ummælini hava verið góð, og fleiri áskoðarar hava gjørt vart við seg aftur og takkað fyri leikin.